

VALSTYBĖS VAIKO TEISIŲ APSAUGOS IR ĮVAIKINIMO TARNYBA PRIE SOCIALINĖS APSAUGOS IR DARBO MINISTERIJOS

Biudžetinė įstaiga, A. Vivulskio g. 13, LT – 03221 Vilnius, tel. (8 5) 2310928 faks. (8 5) 2310927,
el. p. info@vaikoteises.lt

Duomenys kaupiami ir saugomi Juridinių asmenų registre, kodas 188752021

Miestų / rajonų savivaldybių administracijų
Vaiko teisių apsaugos skyriams

2017-03-23 Nr. S-1469

Originalas nebus siunčiamas paštu

Atestuotiems socialiniams darbuotojams,
vykdantiems asmenų pasiregimo globoti (rūpintis)
ar įvaikinti vaiką patikrinimą

DĖL VAIKO LAIKINOSIOS GLOBOS ĮVAIKINTOJŲ ŠEIMOJE NUSTATYMO

Pastaruoju metu Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – Tarnyba) gauna informaciją iš miestų, rajonų savivaldybių administracijų Vaiko teisių apsaugos skyrių (toliau – Vaiko teisių apsaugos skyriai) apie vaikų, likusių be tėvų globos, laikinosios globos nustatymą įvaikintojų šeimose, kurios įrašytos į Tarnybos tvarkomą Norinčių įvaikinti Lietuvos Respublikos piliečių, nuolat gyvenančių Lietuvos Respublikoje, sąrašą (toliau – LR sąrašas). Pažymėtina, jog pasitaiko atveju, kai Tarnybai pateikus informaciją apie galimą įvaikinti vaiką įvaikintojų šeimai, įrašytai į LR sąrašą, gaunama informacija iš Vaiko teisių apsaugos skyrių, jog konkreti įvaikintojų šeima buvo paskirta laikinaisiais kito vaiko, likusio be tėvų globos, globėjais.

Bendrųjų vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatuose, patvirtintuose Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 17 d. nutarimu Nr. 1983 „Dėl Bendrųjų vaiko teisių apsaugos skyrių nuostatų patvirtinimo“ (toliau – Bendrieji VTAS nuostatai), nustatyta, jog vienas iš Vaiko teisių apsaugos skyrių pagrindinių uždavinių – organizuoti pagal kompetenciją teisės aktų nustatyta tvarka likusių be tėvų globos vaikų teisių ir interesų apsaugą (6.1 p.), užtikrinti pagal kompetenciją įstatymų ir teisės aktų nustatyta tvarka visų savivaldybės teritorijoje gyvenančių vaikų teisių ir teisėtų interesų apsaugą (6.3 p.). Vaiko teisių apsaugos skyriai, vykdydami teisės aktuose numatytus uždavinius, pagal kompetenciją organizuoja vaiko globą (rūpybą), jos priežiūrą, organizuoja ir koordinuoja teisės aktų nustatyta tvarka asmens, norinčio tapti vaiko globėju (rūpintoju), pasirengimą ir parenka likusiam be tėvų globos vaikui tinkamiausią toms pareigoms asmenį, taip pat bendradarbiauja su kitomis valstybės, savivaldybės institucijomis, įstaigomis, nevyriausybinėmis organizacijomis ir bendruomenėmis vaiko teisių ir teisėtų interesų apsaugos klausimais, vadovaujantis Bendrųjų VTAS nuostatų 7.2, 7.6, 7.7, 7.38 ir 7.39 p.

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – LR CK) 3.248 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad vaiko globos (rūpybos) tikslas – užtikrinti vaiko auklėjimą ir priežiūrą aplinkoje, kurioje jis galėtų saugiai tinkamai augti, vystytis ir tobulėti. Šis tikslas yra įgyvendinamas per įstatyme įtvirtintus vaiko globos (rūpybos) uždavinius (minėto straipsnio 2 dalyje): 1) paskirti vaikui globėją (rūpintoją), kuris rūpintųsi, auklėtų, jam atstovautų ir gintų jo teises ir teisėtus interesus; 2) sudaryti vaikui gyvenimo sąlygas, kurios atitiktų jo amžių, sveikatą ir išsivystymą; 3) rengti vaiką savarankiškam gyvenimui šeimoje ir visuomenėje.

LR CK 3.249 str. 1 d. įtvirtinti vaiko globos (rūpybos) nustatymo principai: 1) vaiko interesų pirmumas; 2) pirmumo teisę tapti globėjais (rūpintojais) turi vaiko artimieji giminiaičiai, jeigu tai atitinka vaiko interesus; 3) vaiko globa (rūpyba) šeimoje; 4) brolių ir seserų neišskyrimas, išskyrus atvejus, kai tai pažeidžia vaiko interesus.

Vertinant LR CK 3.249 str. nustatytų vaiko globos (rūpybos) nustatymo principų reikšmę, LR CK 3.249 str. 1 dalies 1 p. įtvirtintas vaiko interesų pirmumo principas yra absoliutus, o kiti principai nėra absoliutūs ir, jeigu to reikalauja vaiko interesai, nuo pastarųjų principų gali būti nukrypstama.

Vaiko laikinoji globa (rūpyba) – laikinai be tėvų globos likusio vaiko priežiūra, auklėjimas, atstovavimas jo teisėms ir teisėtiems interesams bei jų gynimas šeimoje, šeimynoje ar institucijoje. Pabrėžtina, jog vaiko laikinosios globos (rūpybos) tikslas – **gražinti vaiką į šeimą (LR CK 3.253 str.). Nuolatinė globa (rūpyba) nustatoma be tėvų globos likusiems vaikams, kurie esamomis sąlygomis negali grįžti į savo šeimą, ir jų priežiūra, auklėjimas, atstovavimas jo teisėms, teisėtiems interesams ir jų gynimas pavedamas kitai šeimai, šeimynai ar vaikų globos (rūpybos) institucijai (LR CK 3.256 str.).** Taigi kiekvienu atveju, parenkant vaikui globėją (rūpintoją), atsižvelgiama į tai, kokios rūšies globa (rūpyba) (teisės aktų nustatyta tvarka laikinoji ar nuolatinė globa (rūpyba) vaikui gali būti nustatoma, taip pat turėtų būti siekiama suderinti konkretaus vaiko poreikius dėl vaiko amžiaus, lyties, sveikatos būklės ar kt. bei atsižvelgti į asmens / šeimos išreikštus lūkesčius. Svarbu paminėti, kad be tėvų globos likusių vaikų sveikatos būklė, socialinė kilmė ar kt. gali neatitikti norinčios globoti (rūpinti) šeimos / asmens lūkesčių. Parenkant be tėvų globos likusiam vaikui globėją (rūpintoją), **svarbiausi yra vaiko interesai, būtent konkrečiam vaikui yra parenkamas asmuo / šeima, kuris geriausiai galės užtikrinti vaiko poreikius, o ne asmeniui / šeimai yra parenkamas vaikas.** Vaiko globėjas (rūpintojas) privalo 1) užtikrinti vaiko fizinį ir psichinį saugumą; 2) rūpintis vaiko sveikata ir mokymusi; 3) auklėti vaiką; 4) spręsdamas klausimus, susijusius su vaiko interesais, bendradarbiauti su suinteresuotomis valstybės ir vietos savivaldos institucijomis; 5) netrukdyti vaikui bendrauti su tėvais, jei tai nekenkia vaiko interesams (LR CK 3.271 str.).

Pažymėtina, kad pirminis Vaiko globos (rūpybos) organizavimo etapas – pasirengimas vaiko globai (rūpybai). Vaiko globos organizavimo nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. kovo 27 d. nutarimu Nr. 405 (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. birželio 27 d. nutarimo Nr. 806 redakcija) (toliau – Globos organizavimo nuostatai), 9 p., nustatyta, ***kad pasirengimas vaiko globai (rūpybai) apima fizinio asmens, norinčio tapti vaiko globėju (rūpintoju), paiešką, fizinio asmens patikrinimą (pradinį įvertinimą, mokymų, skirtų būsimiems globėjams (rūpintojams) pasirengti vaiko globai (rūpybai) (toliau – mokymai), organizavimą ir išvados dėl pasirengimo vaiko globai (rūpybai) parengimą) bei sprendimo dėl fizinio asmens teikimo skirti vaiko globėju (rūpintoju) priėmimą.*** Atkreiptinas dėmesys, kad be tėvų globos likusiam vaikui parenkama globėjų (rūpintojų) šeima, gavusi atestuotų socialinių darbuotojų, vykdančių asmenų pasiregimo globoti (rūpintis) ar įvaikinti vaiką patikrinimą, (toliau – GIMK atestuoti socialiniai darbuotojai) išvadą dėl pasirengimo globoti (rūpintis) vaiką.

Pagal Vaiko globos organizavimo nuostatų 22.1 p. vaiko globėjo (rūpintojo) vaikui parinkimo etape Vaiko teisių apsaugos skyrius turėtų bendradarbiauti su GIMK atestuotais socialiniais darbuotojais ir kartu parinkti likusiam be tėvų globos vaikui iš fizinių asmenų, gavusių GIMK atestuotų socialinių darbuotojų teigiamas išvadas dėl jų pasirengimo vaiko globai (rūpybai), tinkamiausią fizinį asmenį, atsižvelgdamas į vaiko poreikius, fizinio asmens gyvenimo būdą ir sąlygas, asmenines savybes ir pomėgius. Pažymėtina, jog tuo atveju, jei savivaldybės, kurioje veikia Vaiko teisių apsaugos skyrius, teritorijoje nėra be tėvų globos likusio vaiko, kurio poreikius tinkamai galėtų užtikrinti konkretus asmuo / šeima, norinti globoti (rūpinti) vaiką, Vaiko teisių apsaugos

skyrius turėtų bendradarbiauti su kitų savivaldybių Vaiko teisių apsaugos skyriais. Tačiau paminėtina, kad **priimant sprendimus, susijusius su vaiku, kiekvienu atveju būtina vadovautis vaiko interesų viršenybės principu, atsižvelgti į tai, kad nei vienas vaikas negali būti diskriminuojamas dėl savo lyties, amžiaus, tautybės, rasės, kalbos, tikėjimo, pažiūrų, socialinės, sveikatos būklės ir pan.** Taigi siekiant suderinti tiek be tėvų globos likusių vaikų poreikius, tiek asmenų / šeimų, norinčių globoti (rūpinti) vaikus, lūkesčius, galimybes bei tinkamumą tapti vaiko globėjais (rūpintojais), Vaiko teisių apsaugos skyriai turėtų bendradarbiauti su GIMK atestuotais socialiniais darbuotojais. **Visais atvejais Vaiko teisių apsaugos skyriai, sprenddami klausimą dėl vaikų globos (rūpybos) nustatymo, privalo vadovautis LR CK 3.249 str., kuriame įtvirtintas vaiko interesų pirmumas.**

Įvaikinimo apskaitos Lietuvos Respublikoje tvarkos aprašo, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. rugsėjo 10 d. nutarimu Nr. 1422 „Dėl Įvaikinimo apskaitos Lietuvos Respublikoje tvarkos aprašo patvirtinimo“, 3.5 papunkčiu ir 18 p. nustatyta, jog Tarnyba, gavusi teigiamą išvadą dėl Lietuvos Respublikos piliečių, nuolat gyvenančių Lietuvos Respublikoje, pasirengimo įvaikinti, įrašo juos į Norinčių įvaikinti Lietuvos Respublikos piliečių, nuolat gyvenančių Lietuvos Respublikoje, sąrašą eilės tvarka pagal dokumentų gavimo iš savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos tarnybos datą ir apie tai raštu informuoja išvadą persiuntusią savivaldybės administracijos Vaiko teisių apsaugos tarnybą. Taip pat Įvaikinimo apskaitos tvarkos aprašo 35 p. nustatyta, jog Tarnybai įrašius vaiką į Galimų įvaikinti vaikų sąrašą, Tarnybos direktoriaus įsakymu sudaryta komisija, atsižvelgdama į vaiko interesus ir įvertinusi asmenų, įrašytų į Norinčių įvaikinti Lietuvos Respublikos piliečių, nuolat gyvenančių Lietuvos Respublikoje, sąrašą, pageidavimus, parenka labiausiai vaiko poreikius atitinkančius asmenis. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog Įvaikinimo apskaitos tvarkos aprašo 40 p. nurodo, kad *parinkti asmenys*, su vaiko globėju (rūpintoju) iš anksto suderinę laiką ir datą, *turi teisę susipažinti tik su Tarnybos informaciniame rašte nurodytu vaiku*. Vaiko globėjas (rūpintojas) privalo sudaryti sąlygas parinktiems asmenims susipažinti su šiuo vaiku.

Pabrėžtina, jog Tarnybai vykdant šeimos parinkimo vaikui procesą, svarbus šeimos pasirengimas įvaikinti vaiką, t. y. šeima vertinama, kaip ji suvokia vaiko problemas, charakterį, jo temperamentą, būdo bruožus, kaip ketina auklėti vaiką ir užtikrinti jo poreikius pagal pateiktą vaiko aprašymą. Taip pat pažymime, jog sėkmingas šeimos parinkimas konkrečiam vaikui priklauso nuo išsamios informacijos apie vaiką parengimo, taip pat tinkamo būsimų tėvių paruošimo, kokius vaiko poreikius šeima sugebės užtikrinti. Vykdamas šeimos parinkimo vaikui procedūrą, būtina įvertinti šiuos globėjų (rūpintojų) ir įvaikintojų gebėjimus: 1) saugios aplinkos vaikui užtikrinimą ir jo fizinių poreikių tenkinimą; 2) vaiko poreikių tenkinimą bei raidos sunkumų kompensavimą; 3) vaiko ryšių su jo biologine šeima užtikrinimą; 4) pagalbą vaikui, užmezgant saugius ir patvarius ryšius; 5) bendradarbiavimą sprendžiant vaiko ir šeimos problemas.

Taigi nagrinėjamoju atveju, pagal šeimos instituto globos ir įvaikinimo teises pasekmes asmenys, įvertinti kaip tinkami būti be tėvų globos likusio vaiko įvaikintojais pagal konkretų lūkestį vaikui, ne visais atvejais gali tinkamai patenkinti vaiko poreikius pagal jų lūkestį vaikui, būdami vaiko globėjais (rūpintojais), todėl būtinas GIMK atestuotų socialinių darbuotojų parengtos išvados dėl įvaikinimo tikslinimas.

Tuo pačiu pabrėžtina, jog spręsti likusio be tėvų globos vaiko tiek laikinosios, tiek ir nuolatinės globos (rūpybos) klausimus teisės aktai įgalioja ir įpareigoja vaiko teisių apsaugos institucijas, savivaldybės administracijos direktorių bei teismus (LR CK 3.262–3.264 str.). Fiziniams asmenims tokios teisės įstatymu nesuteiktos. Ši nuostata reiškia, kad atitinkamoms institucijoms tenka pareiga įvertinti (ir atsakomybė už tinkamą šios pareigos vykdymą), ar konkretaus vaiko poreikius sugebės

tenkinti konkreti globėjų (rūpintojų) šeima. Todėl sukurtas būsimų globėjų (rūpintojų) pasirengimo globoti (rūpintis) teisinis mechanizmas, skirtas įsitikinti, kad globėjai (rūpintojai) gali patenkinti būtiniausias vaiko poreikius įvairiose jo gyvenimo srityse.

Svarbu pažymėti, jog Tarpinstitucinio bendradarbiavimo radus vaiką sveikatos priežiūros įstaigoje, kurioje įsteigtas „Gyvybės langelis“, rekomendacijų (toliau – Rekomendacijos), patvirtintų Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2011 m. birželio 17 d. įsakymu Nr. A1-286, II dalyje nustatyti specialistų, dirbančių vaiko gerovės srityje, veiksmai, radus vaiką, kurio tėvai yra nežinomi, o III dalyje nustatyti specialistų, dirbančių vaiko gerovės srityje, veiksmai, radus vaiką, kurio kilmę galima nustatyti. Rekomendacijų 17 punkte nustatyta, jog jei vaiko motina (tėvas) nepareiškia noro susigrąžinti vaiko ir vykdyti motinos (tėvo) pareigų, Vaiko teisių apsaugos skyrius: jeigu vaiko gimimas nėra įregistruotas, organizuoja rasto vaiko gimimo registravimą; per tris dienas nuo informacijos apie rastą vaiką gavimo dienos organizuoja vaiko laikinosios globos nustatymą, vadovaudamasis šių Rekomendacijų 9–11 punktais. Rekomendacijų 10 punkte nustatyta, kad Tarnyba, gavusi iš Vaiko teisių apsaugos skyriaus informaciją apie rastą / paliktą vaiką, atsižvelgdama į vaiko interesus, įvertina galimybę skirti vaiko laikinuoju globėju asmenis, įrašytus į LR sąrašą. Taigi Vaiko teisių apsaugos skyriai, vadovaudamiesi Rekomendacijomis, informuoja Tarnybą apie paliktus / rastus vaikus „Gyvybės langelyje“, sveikatos priežiūros įstaigose ar kitose vietose. Jeigu yra duomenų apie vaiko motiną ar tėvą, Vaiko teisių apsaugos skyriai visų pirma, įvertina, ar yra galimybių vaiką, likusį be tėvų globos, apgyvendinti biologinėje šeimoje (artimųjų giminaičių ar kitų giminaičių šeimoje). Neatsiradus giminaičiams, Vaiko teisių apsaugos skyrius informuoja Tarnybą apie paliktą vaiką, likusį be tėvų globos, „Gyvybės langelyje“, sveikatos priežiūros įstaigose ar kitose vietose, siekiant surasti įvaikintojų šeimą, kuri galėtų laikinai globoti minėtą vaiką iki tol, kol bus galima jį įvaikinti.

Tarnybai pateikus įvaikintojams informaciją apie paliktą / rastą vaiką ir pasiūlius jį laikinai globoti, kol bus galima įvaikinti vaiką, Vaiko teisių apsaugos skyriai, vadovaudamiesi Rekomendacijų 11 punktu, turi įvaikintojų šeimas informuoti, kad siūlomą laikinai globoti vaiką ligi tol, kol jį bus galima įvaikinti, bus galima įvaikinti tik tėvams, vieninteliam iš turimų tėvų neterminuotai apribojus tėvų / motinos valdžią arba teisme patvirtinus sutikimą įvaikinti, ir kad vaiko tėvai turi teisę susigrąžinti vaiką iki teismo sprendimo dėl įvaikinimo įsiteisėjimo. Pažymėtina, jog ieškinys dėl neterminuoto tėvų valdžios apribojimo gali būti atmestas, laikinai apribota tėvų valdžia ir (ar) nustatyta tėvų bendravimo tvarka su vaiku, priimtas teismo sprendimas dėl vaiko atskyrimo nuo tėvų, kas gali nulemti negalimo vaiko statusą tolesnei ikiteisminei įvaikinimo procedūrai.

Vaiko teisių apsaugos skyriai, pagal kompetenciją organizuodami be tėvų globos likusių vaikų globos nustatymo procedūrą, privalo vadovautis Bendraisiais VTAS nuostatais, Rekomendacijomis bei LR CK 3.249 str., 3.252 str., 3.262 str., 3.263 str., ir 3.266 str., siekiant užtikrinti geriausias vaiko interesus.

Tarnyba, atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, ir vadovaudamasi geriausiais vaiko interesais, prašo:

1. Pateikti turimą informaciją Tarnybai tuo atveju, kai be tėvų globos likusiam vaikui buvo nustatyta laikinoji globa (rūpyba) būsimųjų įvaikintojų šeimoje, kuri yra įrašyta į LR sąrašą (aplinkybės, kaip vaikui buvo parinkta konkreti šeima, ar ji supažindinta su visomis galimomis laikinosios globos rizikomis ir pasekmėmis, taip pat nurodyti, kaip ketinama išspręsti vaiko teisinį statusą ar jo grąžinimo į biologinę šeimą klausimą), siekiant Tarnybai tinkamai įgyvendinti funkciją dėl tolimesnės įvaikintojų ikiteisminę įvaikinimo procedūros organizavimo, vadovaujantis teisės aktu nustatyta tvarka.

2. Vykdyti Tarpinstitucinio bendradarbiavimo radus vaiką sveikatos priežiūros įstaigoje, kurioje įsteigtas „Gyvybės langelis“, rekomendacijas, patvirtintas Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2011 m. birželio 17 d. įsakymu Nr. A1-286.

3. Išaiškinti įvaikintojų šeimai, įrašytai į LR sąrašą ir pageidaujantį globoti (rūpintis) vaiką iki tol, kol bus galima jį įvaikinti, laikinosios vaiko globos (rūpybos) tikslą, nustatytą LR CK 3.253 str., vaiko globėjo (rūpintojo) pareigas, nustatytas LR CK 3.271 str., pabrėžiant šio straipsnio 4, 5 ir 6 dalis, taip pat su galima rizika ir jos pasekmėmis, jog vaikas gali būti grąžintas į biologinę šeimą (arba artimųjų ir kitų giminaičių šeimą) arba gali būti neišspręstas vaiko teisinis statusas, kaip tai yra numatyta LR CK 3.212 str. ir LR CK 3.214 str.

Svarbu pažymėti, jog Tarnyba įvaikintojų šeimų prašo pateikti savo apsisprendimą dėl pasiūlymo priėmimo globoti iki tol, kol bus galima įvaikinti vaiką, kuris buvo paliktas „Gyvybės langelyje“, sveikatos priežiūros įstaigoje ar kitoje vietoje, pagal nustatytą terminą, **neretai skubiai**, siekdama užtikrinti vaiko prioritetinę teisę – gyvenimą šeimoje, tokiu būdu apsaugant kūdikį nuo institucinės globos.

Direktoriaus pavaduotoja

Vita Šulskytė

Oksana Pedaniuk, tel. (8 5) 213 7992, el. p. oksana.pedaniuk@vaikoteises.lt
Toma Jonavičiūtė, tel. (8 5) 233 1564, el. p. toma.jonaviciute@vaikoteises.lt
Evelina Keturakytė, tel. (8 5) 213 9682, el. p.evelina.keturakyte@vaikoteises.lt

